

ՀԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆԻԷՐՆԵՐ ՄՈՒՐՃԻ ՊԱՐՏՔԵՐԸ ՀԱՆԳՑՆԵԼՈՒ համար, Ստացանք Բաքւից
Գիկին Ս. Ա-ից (պրն. Յակոբ Տէր-Գէորգեանի ձեռքով) 15 ռուբլի:
Այդ նպատակով ցարդ ստացւած գումարը կազմում է 1.743 ռ. 50 կ.:
ՊՐՆ. Գ. ՄԵԼԻՔ-ԿԱՐԱԳԷՕԶԵԱՆԻ «Գերմանական օգնութիւնը Տաճկա-
նայերին» լօրւածի սկիզբը, որ տպւեց անցեալ տարւալ վերջին №-ում,
արտատպութեամբ յրկուում է Մուրճի ալս տարւալ նոր բաժանորդ-
ներին:

ՄՈՒՐՃԻՅ ԱՐՏԱՏՊԱԾ հրատարակութիւնների թիւը, ինչպէս ընթերցողը
կ'որենի լատարարութիւնների մէջ տպած ցուցակից, անցնում է
արդէն 50-ը և կազմում 51 գիրք: Այդքան գիրք արտատպւած է
Մուրճից 11 տարում. տարւալ վրայ, ուրեմն, ընկնում է $4\frac{1}{2}$ -ից
աւելի: Այդ 51 գրքերի գնբը կազմում են 21 ռ. 31 կոպ.: Ընդհա-
նուր թւից 35-ը գեղեցիկ գրականութիւնից են, 16-ը գրականու-
թեան ալ ճիւղերից (բնագիրական, ճամբորդական, կենսագրական
և ալն): Բոլոր 51 գրքերի օրինակների թիւը կազմում է 33.100:—
51 գրքերից Մուրճից արտատպւած են խմբագրութեան հաշւով
47-ը (որոնց գնբի գումարն է 19 ռ. 20 կ.), հեղինակների հաշւով
4-ը (որոնց գնբի գումարն 2 ռ. 10 կոպէկ):

Այդ 51 գրքերի տպագրութիւնը, մօտաւորական հաշւով, նստել
է 7.000 ռուբլի, որից 6.000 ռուբլի Մուրճի խմբագրութեան հաշիւ:
ԵՈՒՈՎ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՅԱԼՔԱԼԱԿԻ արկածեալներին, Անցեալ անգամ
ճանուցինք որ Մուրճի խմբագրատունը ընդունած չորեղէններից 5
հակ (246 կորո) շրկեց Ախալքալակի քաղաքապետին շնկո. 27-ին:
Ունէինք մօրենքս ևս 213 կորո և յրամով 51 ռ.: Այդ իրեղէնները
և յրամները ստացած էինք 43 անձից: Գորանից չէս ստացել ենք՝
Թէոդորոս Սարգսեան Հանապարեանից 5 ռ., 45-րդ՝ Նիշան Թա-
թիկեանից 1 ռ., 46-րդ՝ Տիկ. Շահմուրադեանից 17 կորո չորեղէն,
47-րդ՝ Տիկ. Հովսիսիմէ Մնացականեանից 53 կորո չորեղէն: Ըն-
շամենը ստացած ենք 529 կորո չոր և 57 ռ.: Մեզ մօր գտնածներից
շրկեցինք ևս 6 հակ (213 կորո) Ախալքալակի քաղաքապետին, Արր.

Բորակչեանի գրառենեակի միջոցով (ըստ հաշի 10-ից լուսարի 1900 թ. № 9):

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ.

—Երկրագ. և պեդ. հողերի միևնույն օգնական նշանակած է Ա. թ. Սփէւէն, որը Նորին Մեծութեան կարինէի հողային-գործարանական բաժանմունքի կառավարին էր Նա չափերի գործիչ է եղած ի իմֆերոպոլի նախնիքի և գաւառի զեմստուներում:

—Պետական կոնտրոլոր Տ. Ի. Փիլիպպովի մահւան հետեանքով պեդ. կոնտրոլոր նշանակած է պեդ. խորհրդի անդամ Պաւէլ Լոփիչ Լոբկո Վերջինս սրացել է զինւորական կրթութիւն, երկար տարիներ եղած է պրոֆէսոր զինւորական վարչութեան զիտութիւնների. ի միջի ալոց նա զինւորական վարչութեան դաստիարակ է եղել Խազադոր-Կալար Նիկոլայ II-ին՝ թագաժառանգ եղած ժամանակ:

ՀԱՅՈՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐ. Թիֆլիսի Յովնանեան-Մարիամեան օրիորդաց դպրոցը, որ հաւասար միւս ժխական դպրոցների փակեց 1896 թւին, վերաբացելու է նորերս հաստատւած առանձին կանոնադրութեամբ: Մանրամասնութիւնները շեռ չափերի չեն, բաց միայն աւստան չափերի է մեզ, որ դպրոցի տեսչի պաշտօնի համար հոգաբարձութիւնը շեռ անցեալ աշնան հրաւիրել էր Գէորգեան ձեմարանի ուսուցիչներից պ. Յովհաննէս Յովհաննիսեանին, որ և ընդունել էր առաջարկը:

ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷԻԻ ԳԱՒԱՌԻ 20 գիւղերին, որոնք վաղ հունձ էին ունեցած, երկրին բարձր կառավարութիւնը վճել էր տալ աւելի գիւղերի չորեմարանական գումարները 4,393 ու. 70 կ. և խնդրած է ներքին գործ. միւստրութիւնից հոցա տալ պետական փոխադրութիւն 60, 518 ու. 80 կ.:

ՌՈՒՍԱՅ ԳԱՎԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ. Մարտաշաքի թերթերը հաշտրտում են որ ներկայ 1900 թ. Հիւս. կովկասում և Անդրկովկասում գործելու են պաշտօնեաների խմբեր ուսուցալծական զիւղեր կազմելու համար Պաշտօնեաների մէջ լինելու են հո աշափներ և ամբողջ գործին շեկավարող անձեր: Խմբերի համար վարձատրութիւն 1900 թ. համար նշանակւած է 50 հազար ուրլի, 1901-ին գումարը աւելի է լինելու. Գաղթականները ստանալու են հողարածիւններ:

Վորոնէժի նահանգից 15 ընտանիք նորերս անցան Վլադիկաւազով մեր երկրում հաստատուելու համար. մեզ շեռ ևս չափերի է թէ ուր պիտի հաստատուին:

ԳՐԱՄԱԿԱՆ ԿՐԻՋԻՍԸ. Բարձրագոյն համաձայնութեամբ ֆինանսական միւստրը պետական բանկի կանոնադրութիւնից շեղելով թողարկեց

(19 նոյ. 1899) որ պետք է բանկը փոխադրուած թիւն տայ և վարկ բաց անի բոլորովին հաստատութեան քաջ ոչ երաշխաւորւած տոկոսաբեր իւրեթեքի շիմաց, բաց միայն աքցիաների արժեքի 60% և օրէկապիւս-ների 75%:

ԺԱՆՏԱԽՏԻ ԱՍՏՐԱԽԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳՈՒՄ: Հակամանդախի լանձնամուշուրը, նոյ. 2-ին 1899 իւր անդամների մեծամասնութեամբ եկաւ աշխարհակացութեան, թէ Աստրախ. Նահանգի Կոնսուլի զիւլում եղած սուր-վարակիչ հիւանդութիւնը անկասկած ժանդախտ էր, իսկ վարականութիւնը ալ և կարծիքն էր չարտեսել թէ ալ հիւանդութիւնը շատ նման է ժանդախտին պնեւմոնիական ձևով:

ՆԻԷՐՆԵՐ ԵՒ ԿՏԱԿՆԵՐ:

Ալրի ժողովին ալալայն (շուտոր Ստեփանոս Նաղարեանցի) ներկեց 4000 ոտւրլի, որպէս զի գումարը վարկալին հաստատութիւններից միւսում շահացնելով կազմել հարկաւոր գումարը, որի տոկոսիբով իւր հանգուցեալ ամուսին Յակոբի անուն մի մահճակալ աւելցրել թիֆլիսի Միքայէլեան հիւանդանոցի խելագարների բաժանմունքի մէջ:

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ:

Գանձակ, Շուշի և Նուխի քաղաքներում, ուր ալ քաղաքների օդին նոցա հրապարակներում կանգնող սալերի, արբանների, անասունների բեռներից տուրք էր վերցւում, երկրիս բարձր իշխանութեան հրահանգի համաձայն՝ ալ տուրքը ալ ևս ժողովելու չէ:

Նոյնը տուրքը նաև ալ քաղաքներում (նաև թիֆլիսում) վերացւում է:

ԻՆՐԻՅ ՎԵՍԵԼՈՎՍԿՈՒ հալոց զրականութեանը ներքած 10-ամեայ բելլուր-նաւոր գործունէութեան առթիւ Մոսկուայի մի խոշոր հալեր նորա պատւին ներկայ Յունարի 22-ին մի համար հանդէս կատարեցին: Կարգադիր լանձնաժողովի անդամներից պ. Ա. Մարտիրոսեան մենք շրկեցինք հետեւալ շնորհաւորական հեռագիրը.

«Տօրախմբու իւրի վեհալովսկուն ջերմագին մալթում ենք երկար տարիներ գործունէութիւն՝ հաւասար անցեալ տաճարակին: Յանձին նորա ռուսաց գրագէտը յառնում է հարազատ հալին, որը կարող է պարծենալ ալիսի բարեխիղճ և տաշանդաւոր ներկաւացուցչով: Պատրաստ ենք մեր ամազրի էջերը ծառայեցնելու սրտ-րազրութեան՝ լարգելի ու հարազատ վեհալովսկու գրածները հալոց զրականութեան վերաբերեալ՝ ամբողջական հարոյններով հրատարակելու համար»:

Իւրի վեհալովսկի մի բացառիկ եցեղթ է ռուսաց զրականութեան մէջ հալոց զրականութեան վերաբերմամբ: Ալ Նոյն շերը

Գերմանացոց համար կատարում է Արթուր Լալսոյ գերմանացին, ֆրանսիացոց համար՝ Մինաս Չերազ և այժմ մանաւանդ Արշակ Զօպանեան։ Ռուսիայում թերեւս կարելի չի՛նչ Լեւոն Կիւելի համար սարաւնի պրիւտո-դոցէնտ Գրէնը, որը իւր Ազիւ իւրթի մէջ նաեւ հալոց նոր գրականութիւնը իւր ծրագրի մէջ ունի. բայց Վեսելովսկու գործերը ընտիր են, բուն գրագէտի վաստակներ են։

Եւրիւ Վեսելովսկու աւշասպարէզի վրա գործունէութիւնը լրջօրէն սկսում է 1892 թականից «Արտիստ» ալժմ շաշարած ամսաթիւերթի մէջ իւր հրատարակած ուսումնասիրութիւնով՝ «Հալոց բնաի պատմութիւնից. Թիֆլիսի թատրոնը և վարքագրական կոմեդիան»։ Աւելի չալոյնի է նորա Մ. Բերբերեանի հետ միասին հրատարակած «Հալոց բնկերիստներ» ժողովածուն, ուր մեր մի շարք լաւագոյն նոր հեղինակներից (Արովեան, Պատկանեան, Պաշեան, Բաֆֆի, Աշահան, Շահաղիզ) թարգմանած են կարեւոր կտորներ՝ հեղինակների կենսագրական տեղեկութիւններով և նոցա երկերի լոնաշարական գնահատումով։ Ապա նա տւել է մի շարք թարգմանութիւններ գլխաւորապէս Պատկանեանի, Շահաղիզի, Մատուրեանի որոնաւորներից, մանր ուսումնասիրութիւններ Աշահեանի, Փեշիքթաշեանի, հալոց գրականութեան, թատրոնի, հալ կնոջ վերաբերաւ և ալն. կենսագրական լօշածներ Երիւեանի, Միթիար արալի, Պարոնեանի, Պատկանեանի, Նալբանդեանի, Նազարեանի, Պաշեանի և Բաֆֆու մասին։ Բացի «Հալ բնկերիստներ» և Սոնդուկեանցի «Պեպո»ի թարգմանութիւնը, որը (վերջինս) հրատարակել է նա Ալ. Մատուրեանի աշխատակցութեամբ, բոլոր մնացածները լոյս են տւել ուսաց օրաթերթերում, ամսագիրներում, «Եւրալական օգնութիւն» ժողովածուի և Բրոքհաուզի «Հանրագրիտարան»ի ուսերէն հրատարակութեան մէջ։

ԲՐԻԻԼԼՈՎԻ 100 ԱՄԵԱԿԻ։ Անցեալ շեկտ. 12-ին լրացաւ 100-ամակը Կարլ Պաւլովիչ Բրիւլլովի ծննդեան։ Բրիւլլովը, վախճանած 1852-ին, ուսաց գեղարւեստագէտների մէջ մեծերից մէկն է. Բրիւլլովի նախահալերը ֆրանսիացի էին, որոնք, բոլորականութեան համար լալածեցան և Գերմանիա գալթեցին. ալոյնից 1773-ին քանդակագործ Գէորգ Բրիւլլովը, երկու որդիերանցով գալթեց Ռուսիա. նորա որդին Պաւլ Նոնպէս քանդակագործ էր և ուսուցապետ. Պաւլոսի որդին Կարլ Դաուա արդէն հռչակաւոր Ռուսիայում գեղարւեստից ճեմարանը աւարտելուց լետով՝ նա գնաց Հոռմ, ուր տասը տարի կեցաւ, և մի քանի հիանալի նկարներ տւեց. 1832-ին նա նկարեց իւր նշանաւորագոյն գործը՝ «Պոմպէի վերջին օրը»։ Ռուսիա վերադառնալով նա նշանակեց պատմական նկարչութեան պրոֆեսոր գեղարւեստից ճեմարանում, նա թալեց Հոռմում։

ՎՐԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ 50-ԱՄԵԱԿ. Յունարի 2-ին Ազնականաց թաղորոնի սրահներում հանդիսաւոր կերպով կապացաւմրաց թաղորոնի 50-ամեակի առթիւ վրաց Դրամատիկական ընկերութեան ընդհ. ժողովը, նախագահութեամբ իշխանուհի Ի. Գ. Չելոկաւելի, կարդացւեց զեկուցումը ընկերութեան գործունէութեան մասին 1882 թւից (հիմնադրութեան տարւանից) սկսած և կարդացւեց մի պատմական փեշեկատուութիւն վրաց թաղորոնի 50-ամեակ գոյութեան մասին, Ապա ողջունեալ արտասանեցին ներկայացուցիչները Թիֆլիսի արքունական թաղորոնի կողմից, Թիֆլիսի արտիստիկ ընկերութեան, Կախերական երաժշտ. ընկերութեան Թիֆլիսի ճիւղի կողմից, վրաց գրագիտութիւն տարածող ընկերութեան, Թիֆլիսի քաղաքային ինքնավարութեան կողմից և ժողովրդական ընթերցումների վրաց բաժանմունքի կողմից: Վերջը ժողովը ընտրեց ընկերութեան պատւաւոր անդամներ՝ Գաբր. Ն. Սունդուպեանցին և Ա. Յագարելիին:

Լ. ՎԵԼԻԶԿՈՒՆ «Վաւկաղ» լրագրի խմբագրութիւնից հեռացնելը Կովկասի Կառավարչապետի հրամանով տեղիք է տւել մալրաքաղաքային թերթերին գնահատութիւն անել «Վաւկաղ»-ի նախկին խմբագրի կատարած գերին: Ինքը պ. Վելիչկո՞ն «Նովոե Վրեմյա» լրագրի մէջ տպագրեց իւր հեռացուցումը մասին, իրտախախտով մալրաքաղաքում շարունակել ալն, ինչ անում էր «Վաւկաղ» խմբագրի եղած ժամանակ: Նովոե Վրեմյա, Մոսկովսկիյա Վէշոմստի և Գրաժժանին. թերթերը իրենց պաշտպանութեան ներքոյ են աւել պ. Վելիչկո՞ն, մինչդեռ ալ մեծ թերթերը, և դոցա մէջ մանաւանդ Ս. Պետերբուրգսկիյա Վէշոմստիին տալիս են պ. Վելիչկո՞ն ալն, ինչին նա իրօք արժանի է: Աւելի վերջին թերթի մէջ լուս տեսածների մէջ մանաւանդ ուշք է դրաւում Գր. Միրով սորագրութեամբ լուսածը, որ մենք աւել թերթից խորգմանելով առաջ ենք բերում Մուրճի ներկայ Ռեում. Չենք կարող ասել թէ աւել լուսածով պատասխան տրւած լինի ալն ամենին, ինչ պ. Վելիչկո՞ն լարուցել է ալս վերջին երեք տարինսում Կովկասեան խնդիրների մասին, և չենք էլ կարող կատարելապէս համաձայն լինել որ հաջերը միմիայն և եթ նրանով պիտի գնահատելի լինեն, ինչպէս աւել ցոյց է տրւած պ. Միրովի լուսածի մէջ,— բայց որ պ. Վելիչկոն վնասակար ուղղութիւնը ընդհանուր առմամբ լաւ գծած է,— աւել անուրանալի է:

ՄԻ ՀԱՅԵԱՅՔ «ՆՈՐ-ԴԱՐ» ԼՐԱԳՐՈՒՄ, Յիշեալ թերթի № 17-ում կարդում ենք ալս տուերը.

«Վոթի գիւղից մի նամակ կարդացի «Պետրոսեան» սորագրութեամբ, ուր նկարագրւած էին Վոթի գիւղի վախառուններն, ալնպէս, ինչպէս կան. և պ. խմբագրի կարծիքով, աւել Պետրոսեանի նման ոչ ոք չի գրել գիւղական կեանքից:

«Որքան կողմից ալիք տեսակ լուսածններին ան ժամանակ նշանակութիւն կը տանք, երբ նամակագիրը մատնացողք արած կը լինի ճշգրտութեամբ ան միջոցները, որոնցով կարելի էր վերացնել գիւղերի վախառութիւնը. մինչդէռ նամակագիրն ալիքի տեսակով ան արեւ, և չը գիտենք ինչի մէջ է ալիք տեսակ նկարագրութեան նշանակութիւնը»:

Երբ ալիք տեսակը դուրս պ. Ագապեանէ՛ր, ալիք կողմիցս ալիք տեսակ լուսածններին նշանակութիւն չի տալիս, — գուցէ ալիք համագումարը կարեորութիւն ներկայացնում է Նոր-Վար՝ի համար, բայց կարող ենք ամբ կողմիցս ասել պ. Ագապեանին, որ իւր ալիք վերաբերմունքը չէ պիտի Մուրճի հրատարակած ուսումնասիրութիւնը կարեկցութեան պէս մի զգացմունք է արթնեցնում շէպի ալիքի տեսակով լուսածններին անողը — կոթի գիւղը ուսումնասիրած էր Մուրճի մէջ ոչ ալիք գիւղի կարեորութեան պարզապէս, ալ որովհետեւ մեր լուսակցած ձեռք գիւղական հանդամանքներ լանձն առնող մի հասկացող երկրաստորք ելաւ, որը ինքը կոթեցի էր, և մենք նոյն ալիք ծրագրով գիւղական ցաւեր ուսումնասիրելը կառավարելինք ուրիշներին ևս. ու սիրով կը տեսնէինք ալիք ձեռն ուսումնասիրութիւններ ալիք հրատարակութիւններին մէջ. ապացուցիք — մենք նոյն լակ արտադրութիւնք Մուրճում, երբ Մշակի՛ն մէջ մէկը մեր լանձնարարած մեթոդով մի փոքրիկ ուսումնասիրութիւն հրատարակեց Ախալքալակի գաւառի վախառութեան մասին, թէ և մեթոդը անտեղ, Մշակում, խորորէն չէր պահպանուած — Եւ միայն վախառութիւնը չէր ուսումնասիրած կոթի գիւղի նկարագրը, ալ և տէրունական տուրքն ու հասարակական ծախքերը, դուրս բերելու համար թէ մեր գիւղը ինչ և որքան հասարակական ծախքեր ունի, նաև տէրունական հարկից դուրս. մի ալ անգամ առաջ էին բերած վախառութեան մասին ֆաքտեր, մի երրորդ անգամ՝ անհաւանականի ամուսնութեան շէպերը և ֆաքտեր ամուսնական կեանքից, ալ և ֆաքտեր գոյութիւնների մասին Ալիք ամենի մէջ նորութիւնը, մեր գրականութեան մէջ չեղածը ան էր, որ չօգտուած խնդիրները ուսումնասիրած են անտեղ ֆաքտորէն, շէպերը առաջ են բերած լոյս և լակալէ լանձնալէ խոյս տալով ընդհանուր ֆաքտերից Մենք պնդում ենք որ ալիք ուսումնասիրութիւնը թաղում է ընթերցողի վրա մի արագութեամբ, որի ստեղծի հետ անգամ չեն կարող համեմատուել ընդհանուր ֆիրմաներով գիւղի մասին մեր թերթերի մէջ լոյս տեսած գրածքները և սոցա թում նաև պ. Ագապեանին, որ ինչպէս Նոր-Վար՝ի հէնց ալիք տարալուստեարի Նճ-նեղում, թէ և պարտաւոր եւք զգում իսկութիւնը խոստովանելու որ պ. Ագապեանի ալիք մասին ներկայումս տպւող լուսածններին մենք անուս ամենալին հետեւում ենք լարգանս»:

քով և հետաքրքրություններ, Բայց ամօթ է՞, որ աչքքան տարի գիշական կեանքը վէպով ու լուսավորող պատկերացնելուց լեռնայաբարձր պ. Պետրոսեանի կատարած եզակի ուսումնասիրությունն էր մաց պ. Ագապեանը կանգնում ու լայնարարում է թէ «գլխիցնք ինչի մէջ է աչք տեսակ նկարագրությունն հանապաօթիւնը»...

ՄԵՆԿ'Ը ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԻՄԻՏՐԻՆՆԵՐԻ ԴԺՈՒՔԸ, իւր ընդարձակ լուսավորող, զրպարտութիւններ շարժող, որոնցով աչքքան տարիներ կերակրել է Մշակ'ը Մուրճի հաշուով նա երբ Մուրճ'ում մի էջ նկարողութիւն է գտնում իւր նկարումներ աչք նա ուղում է հրապարակի վրա ծախել իբր «անունը» Մուրճ'ին: Եւ ինչքան էլ լաւ լիշում է, որ եղաւ միամիտ, երբ մենք Մշակ'ով «չըմենցինք»! Նա ուրախ էր շորանից, և աչք պարծառով նա իրեն արդէն ազատ էր համարում գաղափարների ինստիտուցիաներով պարապել: Սակայն իսկութիւնը սա է, որ մենք միայն շառն պարտաւորութիւններ ենք կատարել Մշակ'ի նկարումներ, մենք չենք կարող վնասակար բաները առանց ուշադրութեան թողնել:

Մեր անցեալ ամուսնայ երկու էջ նկարողութիւնները Մշակ'ի մասին աչք թելով վերցրել ու համեմատել է Ախալքալակի աչք տի մասին մեր գրածի քանակութեան հետ: Երեսնէ, աչք տի մասին երկու էջ, Մշակ'ի մասին՝ «որքան կամենաք», որ ասել է թէ դարձեալ երկու էջ: Անշուշտ Մշակ'ը, Ախալքալակի անունը լիշելով, կամեցել է ընթերցողներին աչքի առաջը դնել Մշակ'ում տպուող նկարողութիւնների երկար ցանկը: Բայց նւերներ «ընդունել» աչք բան է, և աչք բան՝ հրապարակախօսութիւն անել ու գրական լաւ գործ կատարել: Ամենափնասկար թերթը նոյն իսկ կարող է նւերներ ընդունելու ընդունակութիւններ ունենալ: Եւ երբ պ. Վեդիկոն լոկ իւր սեփական հեղինակութեամբ կարողացաւ 14-15 հազար ուրելի ոչ միայն «ընդունել» աչք և հաւաքել Ռուսաստանի սովետների օգտին, աչք բնաւ չեկաւ որքան և ինչ բարձրացնելու իրեն ու իւր խմբագրած թերթի անունը. նա մնաց նոյն փնասկարը իւր հրապարակախօսական դերով, ինչ որ էր մինչև աչք նւերներ հաւաքելը. և նոյն Վեդիկոն նոյն իսկ Ախալքալակի համար 2000 ուրելուց աւելի էր հաւաքել մինչև «կաւկազ» թերթից հեռացելու օրը, երբ Մշակը դեռ ևս միայն իւր հարկերներին էր խօսում...

Դալ ուրեմն ու ժողովրդական աչք տներին անուններն էլ մէջ տեղ գցել զօրո հրապարակախօսական վիճաբանութիւնների ժամանակ,—աչք միայն սորո վարմունք է, և չենք կարծում թէ Մշակ'ի աչք վիճաբանական էթիկան իրեն աւելի օգտակար լինի, քան ինչ օգուտ տուց պ. Վեդիկով: հրապարակախօսական համբաւին սորա շարունակական քիս-քիս անելը հալերի վրալ...

Եւ ինչի էր հարկաւոր Մշակ'ին աւշ մանեովրը? Իբր թէ շատ պատասխան էր մեր աշն մերկացումին, որ կատարեցինք՝ իրար հանդէպ շնեւով Մշակ'ի երէկայ խաղացած դերը Գուլամիրեանցին տրատաւորելու համար և նոյն Մշակ'ի այսօրայ կոկորդիլոսեան արցունքները նոյն Գուլամիրեանցի մահաւան առիթով:

Մշակ'ը մեզ պատասխանում է թէ իւր երէկայ գրածի ու այսօրայ գրածի մէջ հակասութիւն չըկայ:

Ինչպէս թէ հակասութիւն չըկայ, քանի որ շուք երէկ չափաբարում էիք Արաքս հանդէսը իբր — «մնում արտադրութիւն» իսկ Գուլամիրեանցին իրեն, իբր մէկը, որը հրատարակում էր Արաքս'ը — (չաւ կարդացէք!) —

«Կոյր փառասիրութեան, խմբագրի, հրատարակչի անւան տակ ծարպիկ կերպով ծրիակներութիւն, մուրացկանութիւն անելու համար» (դեռ Մշակ, 1896 № 221 և շարանից քաշածք Մուրճ 1899 թ. № 11-12, էջ 150⁰-1501):

Մինչդեռ ալժմ, Գուլամիրեանցի մահը շուք ողբում էք, չափաբարելով աւշ մահը իբր — Բողոք հասարակութեան անտարբերութեան դէմ. (դեռ Մշակ 1899 № 221):

Էլ շարանից աւելի հակասական ինչ կարող է լինել աշխարհքիս երեսին, Բայց ումն էք ասում, մի թերթի, որը նոյն իսկ Ախալքալակի ժողովրդական աշէրից ալսօր մի աւելլամ է չինում...

Բաւական չէ աւշ. Ալսօր աւշ նոյն թերթը (№ 12), մեզ պատասխանելով և մի կերպ ուղեւով գլուխը ծածկել, պնդում է թէ իւր երեք տարի առաջ դպածի մէջ (որ սակաւն Գուլամիրեանցին էր վերաբերում) Մշակը իբր թէ միայն «չարձակեւ էր մեծապարիւ մուրացկանների վրայ»:

Եւ շուրս է գալիս, որ նա, ում մահը, Մշակի ալժմեան կարծիքով —

«Բողոք է հասարակութեան անտարբերութեան դէմ» աւշ անձը ելել է ուրեմն ոչ ալ ինչ, բայց եթէ մի մեծապարիւ մուրացկան»:

Բաւական չէր, ուրեմն, մի հակասութիւն. Մշակ'ը ալսօր, իրեն մեր մորակից ազգայեւու համար, ընկնում է մի երկրորդ շփոխալին հակասութեան մէջ, շարձեալ մի նոր արատ կպցնելով իւր իսկ «ողբացեալին»... Իբր թէ Գուլամիրեանցը, Արաքս'ի հրատարակիչը մեծապարիւ մուրացկանի տիպար եղած լինէր...

Եւ ի՞նչ կը կարծէր տաշանդաւոր երգիծաբան Պարոնեանը, որ իւր «մեծապարիւ մուրացկան» խօսքը պիտի անպիտանների բերանով չպորուէր ալնպիսի աշխարհաւոր անձերի վրայ, որոնց բոլոր

Թշառութիւնը կապացած է եղել Մշակի պաշտած մամոնան մոռացած լինելու և անշահ գործին նւիրած լինելու մէջ, ինչպիսի մի օրինակ էլ Գուլամիրեանցն է ներկայացրել իւր Արաքսով:

Նեմեզիդա՛ն թէ՛ն ամեն օր զալիս է պարծելու ձեզ, բայց աչք պարծի սոսկումը Դուք կը զգաք աչք ժամանակ, երբ շատ ուշ կը լինի... նոյն իսկ զլջալը...

ՏԳԵՂ ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵՒՈՅԹ. Ընթերցողները, ներկայ համարի «Նոր ստացւած գրքեր»-ի շարքում կը կարդան նաև «Մ. Շովրեան.—Հայերը մարդաբանական և աշխարհագրական տեսակէտից, Արտադրած Արաքսով ամսագրից: Վաշարշապատ, տպ. Մ. Աթ. Ս. Էջմիածնի, 1899»: Այս պիտի նշանակէր թէ Մ. Շովրեան գրել է մի աշխատութիւն չեալ խորագրով: աչքէս չէ. Եւ սակայն, Մ. Շովրեանին սեփականը միմիայն գրքի գրքոյի Երկու էջ նկատողութիւնն է, որի մէջ նա չափոնում է թէ աչք աշխատութիւնը թարգմանութիւն է «Ա. Պետերբուրգի գիտութեանց ճեմարանի պրոֆ. Գ. Ն. Անուշին» մի ջոշւածի, որ տպւած է Գր. Ջանչեանի հրատարակած ուսմերէն «Աշխարհական օգնութիւն Տաճկահայերին» լաւորի ժողովածուի մէջ. Գրական էթիկայի զգացմունքից կատարելապէս զուրկ պիտի լինի մէկը, որը մի բան թարգմանելով՝ իւր անունը Դնում է հեղինակի անան տեղ: Կէս Դար գրական կեանք ունենալուց չեղող պէտք էր կարծել որ աչքպիսի երևույթների տգեղութիւնը ամենքին պիտի հասկանալի Դառած լինէր: Եւ Դեռ «Շովրեան»ը մի փոքր ծանօթ անուններից է մեր մամուլի մէջ: Չրինքի թէ մեղքը Էջմիածնի տպարանինն է:

ՖԵԹՎ ԱՃԵԱՆԻ ՊԱՏԳԵՐԱՀԱՆԻՒՆՈՒՄ: Թիֆլիսի զինուորական-պատմական թանգարանի սրահներից մէկում պ. Ֆէթվաճեանը ի ցոյց էր Դրել իւր իւշաներկ և ջրաներկ (աքւարէլ) նկարները: Պարկերասանդէսը, որ պարունակում է մինչև չիսուն նկար, ընդհանրապէս չափ նպաստաւոր տպաւորութիւն է անում: Նկարչի տաշանքը կապնում է մանաւանդ իրերի Դեկորացիական մասին, օրինակ զգեստներին, բնական գուններ տալու մէջ: Նկարների մէջ առանձնապէս աչքի են ընկնում նոքա, որոնք ներկայացնում են Սուլթան Մանուէլի Դամբարանը, Թրքոհին մզկիթը մոնէլիս, Ախալցխայի կիւնը, Թրքաց պոստը Փոքր-Ասիայում, մերկ մուրացկան ծերունին, գիւղական հալքահանան Ս. Գիրքը կարդալիս: Կայ նկարների մէջ նաև մի Ֆրէսկո: Պր. Ֆէթվաճեանը որապիզոնցի է, ուսած Կ. Պոլսի կայսերական գեղարեստից Դպրոցում և ապա Հռոմում ու Վիեննայում: Վերջին տարիները նա գործում է գլխաւորապէս Ս. Պետերբուրգ: Ի ցոյց Դրած նկարները վերջին տասնեակ տարիներից են և ներկայացնում

են արշիւնքը այն ժամերի, որ նա կարողացել է գնդեակ պատ-
կերներով բռնւած զբաղմունքների միջոցին.

ՀՆԳԿԱՍՏԱՆՈՒՄ ՍՈՎՈՐ. Ներկայ դարաւ լուսարից սկսել է սովը Հնդ-
կաստանում, որի նմանը եղաւ 1897-ի սկզբներում Անգերութիւնը
լառաջացել է 1899-ի աշունքաւ սովորական անձրևների բացա-
կալութիւնից, իսկ ձմեռաւ անձրևները լուսարի կէտին եղան, երբ
արդէն ուշ էր Բոմբէյի, Ռաջպուտանի և կենտրոնական նահանգների
համար: Հնդկական կառավարութիւնը հաշիւ է որ սովից տառապո-
ւորի դարձուցած է 150 հազար անգլ. քառակուսի մղոն անգ-
լիական նահանգներում, և 400 հազար քառ. մղոն բնիկների պետու-
թիւններում: Վնասուած ժողովուրդը աղ- տեղներում 49 միլիոն հոգի
է, որից 22 միլիոնը անգլիական հողերում, 2⁷ միլիոնը բնիկների
պետութիւններում: Անգլիական կառավարութիւնը սովադաւանջներին
օգնում է միմյալն վարձատրող աշխատութիւն գաւով. ճերկաւ լուս-
արին աղ- աշխատողների թիւը հասաւ 3.563.000-ի (1897-ին նոյն
ժամանակ շոքա թիւն էր 2.026.000): Բացի աղ- Հնդկաստանի
գանձարանը դրամական փոխադրութիւն է առում բնիկների պետու-
թիւններին, որոնք չեն կարող դրամ ճարել: Կարօցների թիւը աճե-
լու է մինչև լուսիսը: Հնդկաստանի գանձարանին, որպէս ենթա-
դրում է կառավարութիւնը, մինչև 1 ապրիլ (նոր դրամար) սովեալ-
ների օգնելը նստելու է 30—40 միլիոն ռուբլի (≡2—2¹/₂ միլիոն
ֆունտ ստերլինգ≡20—26 միլիոն ռուբլի): Բանող և կաթնագոռ
անասունը, որպէս նախատեսուում է, աւելի է կորսուելու քան
առաջները նման դէպքերում, ալնպէս որ մասնաւոր ստորագրու-
թեամբ հաւաքող գումարները գլխաւորապէս պիտի դնան գիւղա-
ցիների օգնութեան: Դաւար գնելու լոնդոնի լորդ-մէրը (քաղաքա-
գլուխ) ստորագրութիւն է բացարեւ սովեալների օգտին:

ՖԻՆԱՆՍԻԱՆ

Դեկտ. 6-ին Հելսինգֆորտում, գլխաւոր շտաբի գեղապետ Զէլկ,
զօրաց գլխաւոր հրամանատարի և ամբողջ տեղական զարնիզոնի
առջև հաղորդութիւն արաւ Ֆինլանդիայում կատարած զինուորական
ռեֆորմի մասին: Նա պարզեց Բարձրագոյն առաջարկների մէջ սկզ-
մից արած պահանջները և սենատի և զինուորաւին պաշտօնեաների
եզրակացութիւնները, առանց չօշափելու խնդրի քաղաքական կողմը:
—Նիկրի բնդհանուր-նահանգապետ գեն. Բորրիկով Արստեոս-Ան-
լօլում նորան ողջունող ֆինլանդացիներին ասաց՝ Յիչեցէք, որ Ֆին-
լանդիան մասն է մեծ մալր-Ռուսիայի, նորա հետ լաւութեան կապ-
ւած: Խիտր կադարելով տեղական օրէնքները և կարգերը, ոչ որ չի
խանդարում միաժամ լինել սրբով ռուս:

—Նոր տարւանից Հելսինգֆորսում սկսեց հրատարակել կառավարչական թերթ ռուսերէն լեզուով:

—Հելսինգֆորսի հիւրանոցների տէրերն մերժել են ընտկարան և սնունդ տալ իրենց մօտ իջևանել ցանկացողներից ոմանց, որի պատճառով ընդհանուր-նահանգապետ գին. Բորբիկով առաջարկել է Հելսինգֆորսի նահանգապետին վերաքննել ոստիկանական կանոնները և սոցա համաձայնեցնել ներկայիս պահանջների հետ:

ՊԱՐՄԱՍՍԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍԻԱ. Պարսից կառավարութիւնը 22¹/₂ միլիոն ռուբլու փոխառութիւն է արել թեհրանի Ռուսական փոխադու բանկայից ալս պալմանով որ եթէ պարսից կառավարութիւնը կարողանալու չլինի փոխառութեան գումարի տարեկան տոկոսները և չիջուցման մասը վճարել՝ ապա պարսկական մաքսատների վրալ պիտի կատարւի հսկողութիւն Ռուսիայի կողմից և ալդ մաքսատների եկամուտներով ապահովւի պարտքի կանոնաւոր վճարումը: Փոխառութիւնը կնքած է 40 տարով: Կարծւում է որ Բենդեր-Աբասի մաքսատունը չի մղնում հաշւի մէջ: Փոխառութիւնը, իւր ունենալիք քաղաքական հետեանքների համար, նկատւում է որպէս քալաքական խոշոր աքտ և ռուսաց Դիւանագիտութեան չաջողութիւն, նամանաւանդ, որ պալմանների մէջ կալ և ալս, որ մինչև պարտքը վճարւի՝ պարսից կառավարութիւնը իրաւունք չունի որ և է ալ պետութիւնից փոխառութիւն անել:

ՖՐԱՆՍԻԱ ԵՒ ՌՈՒՍԻԱ. Նոյ. 24-ին Ֆրանսիական գրահակիր «Կոսմա» ծովապետ Ֆուրնիէի հետ՝ 25-ին հասաւ Սևաստոպոլ: Ֆուրնիէն ներկայացան նախ ռուսաց շտաբի պետ ծովապետ Կուզմիչ և ալ իշխանաւոր անձեր, ապա Ֆուրնիէն ափ իջաւ և ալցեկութիւն արաւ զլիւսաւոր կոմանդիրին՝ Տըլրոովին:

ՖՐԱՆՍԻԱ:

—Ֆրանսիական մինիստրական խորհուրդը Դեկտ. 17 (29)-ին որոշեց երկրի և գաղութների պաշտպանութեան համար ծախսել 120 միլիոն ֆրանկ, 2¹/₂ տարում աւարտելով գործը, ծախսը ծածկելով սովորական բիւջէից:

Արտաքին առաւտուրը 1899 թւին, մաքսալին վարչութեան պաշտօնական տեղեկութիւնների համաձայն, ելած է հետեւեալը. Ներմուծում՝ 4.217.150.000 ֆրանկի, արտածութիւն՝ 3.899.142.000 ֆրանկի. միասին՝ 8 միլիարդ 116 միլիոն ֆր.: Համեմատութեամբ 1898 թւականի հետ, ներմուծումը 1899-ին 255 միլիոն ֆրանկ պակաս է ելած, արտածութիւնը՝ 389 միլիոն ֆրանկ աւելի:

Ուրեմն 1899 թւին ներմուծում և արտածութիւն միասին կազմում են 8 միլիարդ 116 միլիոն 292 հազար ֆրանկ: Դեռ ևս 25

դարի առաջ 1876-ին Ֆրանսիայի արտաքին առուղուրը կազմում էր 9 միլիարդ 456 միլիոն Ֆրանկ, իսկ սպէցիալ առուղուրը 7 միլիարդ 564 միլիոն Ֆրանկ, Չգիտենք թէ 1899-ի համար հեռագրի հաշորդածը ընդհանուր թէ սպէցիալ առուղուրին է վերաբերում, եթէ ընդհանուրն է՝ ապա Ֆրանսիան այս քառորդ դարում 9.456 միլիոնից իջել է 8.116 միլիոնի, իսկ եթէ սպէցիալ առուղուրին է վերաբերում՝ այս քառորդ դարում 7.564 միլիոնից բարձրացել է 9.456 միլիոնի, այսինքն մօտ 2 միլիարդ Ֆրանկի աւելացել է նորա արտաքին առուղուրը:

— Ինչպէն էլ նոր տարեշրջանի համար նորից ընդունեց նախագահ պարագամետրները ժողովի 308 ձայնով ընդդէմ Բրիտանիին որդաւած 221 ձայնի:

— Յունարին կատարեցին սենատի անդամների մի երրորդ թւի ընտրութիւնը, Հանրապետականները գրեթէ միակ լաջողութիւն ունեցան, բաց ընդունեց նաև գեն. Մերսիէ'ն, որը ալիքան գիտուրդեր կատարեց Իռլէնդիի դործի մէջ:

— Կառավարութիւնը դարի կանչեց «Աստուպսիոն» կրօնական ընկերութիւնը, որը, աղքատների միաբանութեան շինակով դիմել է աւրաւ հարստութիւն, հրադարակում է թերթեր (որոնց մէջ գլխաւորը La Croix) և ամեն կերպ հարստահարում է միամիտների բարեպաշտութիւնը, Ընկերութիւնը ճանաչեց մեկուոր և դատապարտեց 16 Փրանկ տուգանքի, և ընկերութեան գործունէութիւնը արգելեց, Դէպքը չադ խօսել տեց իւր վրա, կառավարութիւնը դարի ենթարկելով աստուպսիոնիստներին՝ կամեցաւ նոցա գաղտնի արարքները երևան հանել—և նպատակին հասաւ:

Թիիթիթի, Սուլթանի փեսայ Մահմուդ-փաշա իւր երկու որդկերանցով գրագիրով և հրապարակախօս Խոնի-Իանիշի հետ փախաւ Կ. Պոլսից, ըստ ումանց՝ իբր պատկանող Երիտասարդ-Թիւրքիայի կուսակցութեան, ըստ այլոց՝ իբրև անաջող միջնորդ անգլիացոց ֆինանսիստների Բաշդաշի երկաթուղային զծի նկատմամբ: Մահմուդը երկու որդիների հետ դեկտ. 9(21)-ին Մարսէլ հասաւ չորքենաւով:

— Նոյ. 14-ին ձերբակալեցին պետական խորհրդի իրաւագիրական բաժնի նախագահ Սաիդ-բէլ, պետ. խորհրդի քաղաքացիական բաժնի անդամ Ֆէրիդ-բէլ և չէլիս ու իսլամի խորհրդի անդամ մուլա Ջիա, նոքա տարեցան իլդիդ-բէլի, դատեցան արդարադատ դատարանում, որ կազմել էին զինւ. միմիտորը, արտաքին գործ. միմիտորը, ռաբաժիդների գրոսմէլսփէրը, պետ. խորհրդի նախագահը և չէլիս ու իսլամը, և դատապարտեցան աքսորի, Ըստ ումանց՝ դատապարտածները բանակցութեան մէջ են ելած սուլթանի մեծ որ-

Դու հետ, որին սուլթանը չի սիրում, ըստ ուրիշների՝ գահաժառանգ Ռէշատի հետ, նպատակ ունենալով սուլթանին գահավէժ անել, ԳԵՐՄԱՆԻԱ:

Արտաքին առևտուրը 1860 թվականից Դէս բարձրացել է $2\frac{1}{2}$ միլիարդից $8\frac{1}{2}$ միլիարդ մարկի (ուրեմն $10\frac{1}{2}$ միլիարդ ֆրանկից աւելի): Այսպիսով ուրեմն այժմ Գերմանիան իւր արտաքին առևտուրով (ներմուծութիւնը և արտածութիւնը միասին) Ֆրանսիայից անց է կացել և համաշխարհային շուկայում Անգլիայից չէրուք բռնում է երկրորդ տեղը:

ԻՐԱՆԻԱՅԻ երկու կուսակցութիւնը միանալով՝ պարագլուխ ընդորեցին Զոն Ռէշմուդին: Վերջինս կոչ արաւ իրանդական ազգին, չալոնելով որ բուրբի Դէմ մշտը պատերազմի ձախողութիւնները չարմար առիթ են տալիս իրանդական պատգամաւորներին սորիպելու ալ կուսակցութիւններին որ իրանդիպին շնորհի ինքնավարութիւն, լուծի հողային խնդիրը և ալն:

ԱՆԳԼԻԱ: Համալնքների ժողովը բացւեց գահական ճառով, որին ի պատասխան որեւիք ուղերձին Ֆիցմորիսը առաջարկեց չալոնել յոգոհութիւն կառավարութիւնից՝ Հարաւ-Աֆրիկայի պատերազմի առիթով, որ ալնքան անպարտասո՞ւ Անգլիան կուի չարուցեց և պարտութիւն ներ կրեց: Մի քանի օր վիճաբանելուց չնոյ ժողովը 352 ձայնով ընդդէմ 139-ի մերժեց Ֆիցմորիսի առաջարկը:

ՋԻՆԱՍՏԱՆ: Ալրի կայսրուհին, որը իւր ձեռքն է առել ամբողջ կառավարութիւնը, հեռացրել է երիտասարդ կայսրին և սորա տեղ կայսր է հրադարակել իւր ազգականներից մի անչափահասին: Կայսրուհին վճռական կերպով ուէակցիա է սկսել՝ ամեն եւրոպական մոքերի Դէմ, հրամայելով որ պետական ծառայութիւն մոնողները կրթած լինեն հին զբականութեամբ՝ Կոնֆուցիոսի ուղղութեամբ, Հրաման է տրած երկու վերանորոգիչներին մեծ վարձարրութեամբ կառավարութեանն լանձնել կամ կենդանի կամ սպանւած:

† ՄԻԱՍՎՈՎՍԿԻՅ, Աւգոստ, պրոֆեսոր քաղաքային տեսութեան Լալպիգի համալսարանում, վախճ. նոյ. 9-ին:

† ԾԵՐԵԹԵԼԻ, Գէորգի Եֆիմովիչ, վրացի հրապարակախօս և հասարակական գործիչ (չըշխոթել բանաստեղծ իշխ. Ակակիչ Ծերեթելու հետ), կարելի է ասել որ գլխաւոր ներկայացուցիչն էր վրա-հայկական համաշխարհութեան, որ նա քարոզում էր գրչով և գործով: Երբ, օրինակ, 1897-ի քաղաքային ընտրութիւններին վրացիք, Վելիչկօի ու իշխ. Ճաւաւաձէի քարոզածին համեմատ՝ առաջին ընտրութիւններին չընտրւելով, ալ ևս չըկամեցան քէարկել, ալդպիսով ցուց անելով հայերի Դէմ, Գէորգի Ծերեթելին չհետեց իւր ազգայիներին: Հանգուցեալը վրաց պարբերական մամուլի հիմնադիրներիցն է:

Ծնեց 1842-ին Քութայիսի նահանգի Շոթապան գաւառի Գորիս գիւղում. 1863-ին Պետերբուրգի համալսարանի բնագիտական բաժինը աւարտելուց լեզու եկաւ հայրենիք, հիմեց Գրուէրա լրագիրը, որը վաւեց մինչև 1865-ը, լանձնելով այն Ս. Մեսխիին. ինքը սկսեց հրատարակել «Գիւշափան լրագիրը», ապա Կրեքուլի ամսագիրը, որ չուրով ապա ուրիշներին լանձնեց. 1893-ին իւր ամուսնու անունով հրատարակող Կալի թերթի գլխաւոր աշխատակիցն ու ուղղութիւն որոշն եղաւ թաղմանը ներկայ էր մեծ բազմութիւն և երեք շիւկառք զարդարած էին հարիւրաւոր պսակներով:

ՆՈՐ ՍՏԱՅԻԱՆ ԳՐԲԵՐ

(Ուր թաւական չկայ—ներկայ տարւանն է)

- 1) ՏԷՐ-ՄԻՐԱՔԵԱՆՅ, Յովն.—Դեռահասակների ազատ ընթերցանութիւնը. 190 լանձնարարելի և մերժելի գրքերի ցուցակով: Արտատպւած Մուրճ ամսագրից, Թիֆլիս, տպ. Տ. Ռօթինեանցի, 60 կոպէկ:
- 2) ՇԱՆԹ.—Դերասանուհին. (վէպ), Արտատպւած Մուրճ ամսագրից, Թիֆլիս, տպ. Տ. Ռօթինեանցի, 40 կոպէկ:
- 3) ԹԱԳԷՈՍԷԱՆՅ Քրիստափորի Բանաստեղծութիւնները, Հեղինակի պատկերով և կենսագր. ակնարկով, Հրատարակութիւն Գողթնի, 1899. Մոսկւա, տպ. Բ. Բարխուդարեանցի, 20 կոպէկ:
- 4) ՇՈՎՐԵԱՆ (?) Մ.—Հաւերը մարդարձական և աշխարհագրական դեռահեղից, Արտատպւած Արարատ ամսագրից, 1899. Վաշարչապատ, տպ. Մ. Ա. Ս. Էջմիածնի:
- 5) ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, Ղազարոս.—Շէլլի Զաւար. (պատկեր քրդական կեանքից, Նմանութիւն), Թիֆլ., տպ. Կ. Մարտիրոսեանցի, Աղբիւր-Տարաղի հրատարակութիւն, Թիֆլիս, 1899. գին ?
- 6) ՏԱՂԱԻԱՐԵԱՆ, Դժբո. Ն.—Բառացուցակ ախտանշանաց ու շեշտելից լատիներենից ֆրանսերենէ ի հայ. Կ. Պոլիս, տպ. Կ. Մարթէոսեան. 5 յրուշ:
- 7) ԹՈՒՄԱՆԵԱՆՅ, Յարութիւն.—Մելիք-Բեղլար (պատմական պոէմա), Թիֆլ., տպ. Վրաց Հրատ. Ընկ., 10 կոպէկ:
- 8) ՏՈՒՍՏՈՅ, Լեւ.—Մանկութիւն և Պատանեկութիւն, Թարգմ. Պ. Պ. Հրատ. Թ. Հ. Ընկ., Թիֆլ., տպ. Մն. Մարտիրոսեան. 1 ռուբլի:
- 9) ԲՈՒԴՈՒՂԱՆ, Ա., բժիշկ.—Ինչ է անառակութիւնը, Ս. Պետերբուրգ, տպ. «Տրուդ» ընկ., 5 կոպէկ:
- 10) ՅԸՂԻՐԻ.—Փառահմեմ, Կոմեդիա չորս արարածով և վեց պատկերով, Թիֆլ. 1899. տպ. Մ. Վարդանեանց. 1 ռուբլի:
- 11) ՇՆԵԳԼՈՎ'ից փոխադր. Սարդարեան-Արեւշտեան, Աղամ.—Դժբոոր

- Թաթոս, կաթակ-վոդըւիւ 1 արարւածով: Թիֆլիս, 1900 թ. րպար. Տ. Ռօթեանցի. 20 կոպէկ:
- 12) (ԳՐԻՄՄԻՅ ?)—Եօթը ազուաւ հեքիաթ: (Պատկերազարդ): Հրատ. Թ. Հ. Հր. Ընկ.—Թիֆլ. րպ. 40 կոպ.:
- 13) ԹԱՏՐՈՆ, գրական և թատերական հանդէս, 3-րդ տարւալ (1899 թ.) № 2. Հրատ. Ա. Թարխանեանց: Թիֆլ., րպ. Կ. Մարտիրոսեանցի: Տարեկան 2 գրքի գինն է 3 ռ.:
- 14) ПАНТЮХОВЪ, И. И. д-ръ—Щаорская котловина и ея окрестности. (Общій взглядъ. Природа. Люди. заключение). Тифлисъ, тип. К. Казловск. 40 կոպէկ:
- 15) ТОТМΙΑНЦЪ, В.—Мощь кооперации. С. Петерб., тип. Скороходова, 20 կոպ.:
- 16) BASMADJIAN, M. K. J.—Une nouvelle inscription arméniaque ou vannique.
- 17) ՆՈՅՆԸ.—Une nouvelle inscription byzantine.
- 18) ԿՄՍԻԿԻԱՆԻ, Մ.—Армянскій календарь 1900 г. Тифл., типогр. Козловск. 20 կոպէկ:

ՄՈՒՐՃԻ ՊՈՍԱՆԿՈՒԹՅՈՒՆ

Պարսկաստանի բաժանորդներին լաւորնում ենք, որ ալուսակներ Մուրճի №-ները իրենց շրջանում են ապահովցրած բանդերոյներով: Գորա համար Մուրճի խմբագրութիւնը չի պահանջում լաւելւածական վճար (որ ամեն բաժանորդից կանէր է ռ. — 1 ռ. 20 կոպ.): Իսկ եղած առաջարկներին՝ լաւելւածական վճար ստանալ՝ մենք հրաժարում ենք: Որովհետեւ, վերջ ի վերջոյ, խմբագրութիւնն է պարտական բաժանորդներին թերթը ոչ միայն շրջան, այլ և տեղ հասցեն: Անցած 1899 թւականին Պարսկաստանի բաժանորդներից մենք ստացել ենք շատ գանգադներ ալիմասին: Երեւի պարսկական պոստը հասել է ծաւալելու անկարգութեան:

Վ.Ի.ՊԱԿԵՆԵՐ, Մուրճ № 11—12, Գրախօսականի մէջ, էջ 1471, երկու սխալների վերջին տողերը պիտի ջնջել և 7-րդ տողը դնել բաց մնացած տողեր. այն է, ձախ սխալների վերջին տողը պիտի լինի՝ «ալիքան կաշկանդել է Բոչէնին, որ նա մէկ որդի ունենալով» և ալին: Իսկ աջ սխալների վերջին տողի տեղ դնել՝ «ալիքան կաշկանդել է Բոչէնին, որ նա մէկ որդի ունենալով» և ալին: